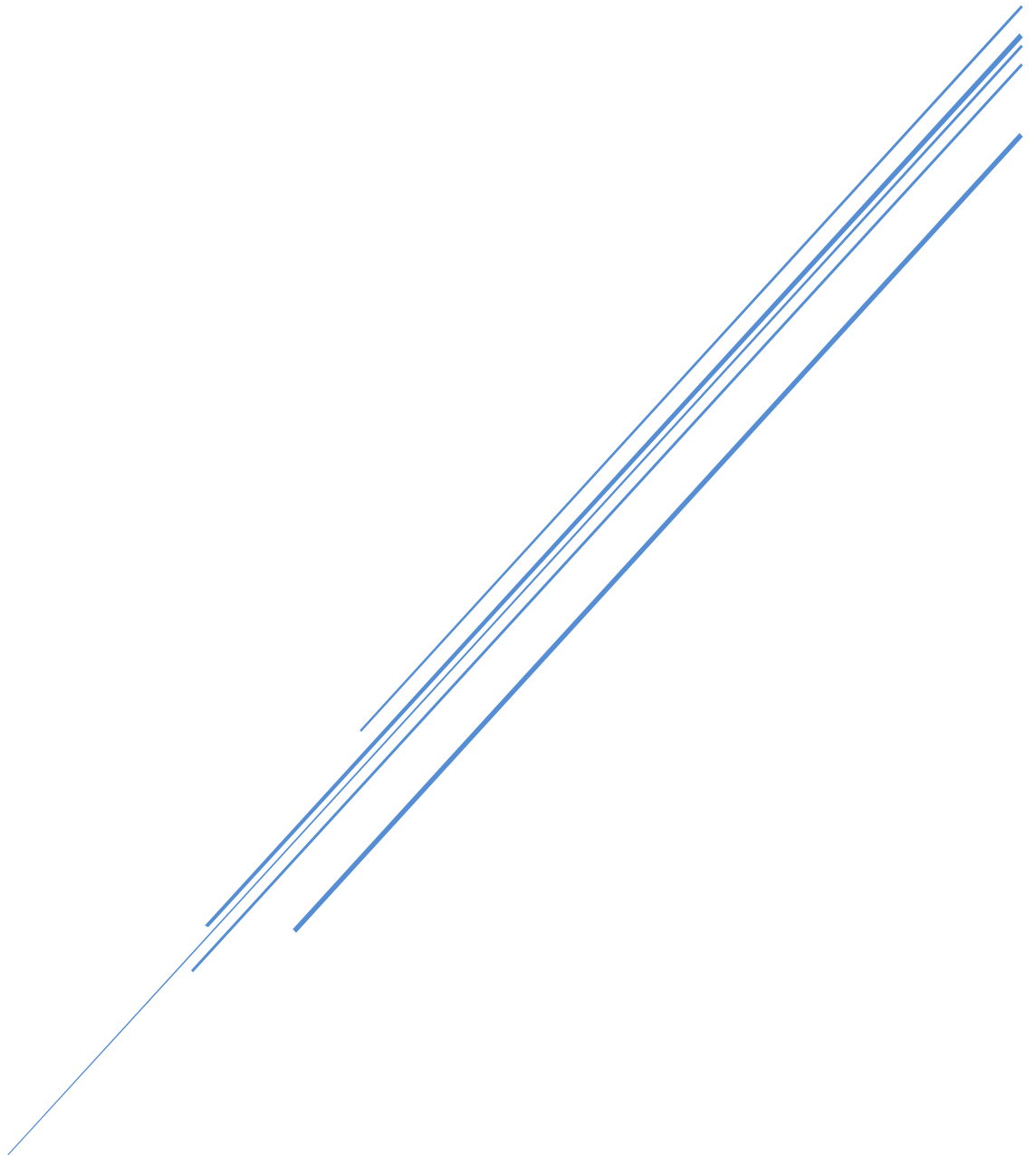

DET ER NOE GÅTEFULLT VED MENNESKER NÅR DE FORLATER OSS

Analyse av holdning til liv og død i Anne Helene Guddals dikt

UNIVERSITETET I STAVANGER

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

Emnekode og emnenavn: LNOR370 Bacheloroppgave i nordisk

Tittel på oppgaven Norsk: Det er noe gåtefullt ved mennesker når de forlater oss: Analyse av holdning til liv og død i Anne Helene Guddals dikt

Tittel på oppgaven Engelsk: There is something enigmatic about people when they leave us: An analysis of attitudes towards life and death in Anne Helene Guddal's poems

Kandidatnummer: 4081

Antall ord: 5617

UIS minner om reglene for plagiering og fusk, *som studentene har bekreftet på Studentweb, i sin utdanningsplan del 1, at han/hun har lest, husk spesielt på /jfr. Forskrift om studier og eksamen ved UIS § 5):*

1. At teksten ikke tidligere har vært brukt til skriftlige innleveringer ved Universitetet i Stavanger eller annet lærested.
  2. At du ikke gjengir andres arbeid uten at dette er oppgitt ved litteraturhenvisning.
  3. At du ikke gjengir eget tidligere arbeid uten at dette er oppgitt ved litteraturhenvisning.
  4. At du oppgir alle referanser/kilder (også hentet fra Internett) i litteraturlisten.
  5. At du markerer sitater med anførselstegn eller innrykk og anviser hvor sitatet er hentet.
- Brudd på disse bestemmelsene er å betrakte som fusk. Fusk eller forsøk på fusk vil bli behandlet slik som beskrevet i Lov om universiteter og høyskoler, § 4-7 og § 4-8
  - Viser til interne retningslinjer på studentsidene.

STANDARD FORSIDE - BOKMÅL

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	4
Problemstilling.....	4
Fremgangsmåte.....	4
Epiktet, stoisisme og kynisme	5
Epiktets Enchiridion.....	5
Epiktets stoisisme	5
Analyse	6
«Det er noe gåtefullt ved mennesker»	6
«Og livet ble og ble» En avskjed med livet.....	8
«Hun putter steiner i lommene».....	9
«En gang var det utenkelig»	11
«Jeg er ikke av dem»	12
«Jeg feller en knusende dom»	14
«Jeg har glemt når du ble født»	15
Drøfting	16
Referanser	17

Det er noe gåtefullt ved mennesker når de forlater oss

Analyse av holdning til liv og død i Anne Helene Guddals dikt

Innledning

Min vei mot et tema for denne oppgaven var kronglete, men førte til et svært spennende og interessant «forskningsfelt» jeg aldri hadde trodd jeg ville nådd. Da jeg først satte i gang med oppgaven ønsket jeg i hovedsak å undersøke døden som motiv i et utvalg dikt. Jeg ble tipset om forfatteren Anne Helene Guddal, og to av hennes diktsamlinger: *Også det uforsonlige finnes* (2014) og *Døden og andre tiggere* (2016). I prosessen av å velge ut dikt fra disse samlingene, hadde jeg fokus på de diktene med død som tema, og valgte de som fenget meg. Tross, viste det seg raskt at svært få av disse diktene hadde «døden» som motiv. Etter å ha sett nærmere på disse diktene, og på Guddals måte å skrive på, ble det tydelig at flere av disse diktene hadde en trassig, kynisk eller nærmest følelsesløs tone når det kom til liv og død. Det var akkurat dette jeg ønsket å utforske mer.

Problemstilling

Det jeg ønsker å undersøke i denne oppgaven, er det lyriske jegets livsholdning i et utvalg dikt, med døden som tema. Min problemstilling er: «Hvilken holdning til liv og død kommer til uttrykk i Anne Helene Guddals dikt?». For å avgrense denne problemstillingen, vil jeg legge vekt på dikt som har død som overordnet tema. Jeg legger hovedvekt på dikt hvor trass, kynisme eller tilnærminger med fravær av følelser spiller en viktig rolle som virkemiddel, da det kan argumenteres for at dette er gjennomgående i Guddals arbeid. De diktene jeg har valgt ut deler alle disse kvalitetene.

Fremgangsmåte

Som fremgangsmåte for å undersøke det lyriske jegets holdning til liv og død har jeg valgt å føre en helhetlig analyse av hvert av diktene. Her ser jeg på form og ordvalg, samt tolkninger av metaforer, poetiske bilder og symboler i diktene. Gjennom disse analysene forsøker jeg å tydeliggjøre det lyriske jegets holdninger til liv og død. På slutten av hver analyse, for å diskutere mine funn, ønsker jeg å henvise til stoisk filosofi. Her vil jeg i hovedsak bruke Epiktets *En håndbok i livskunst*. På slutten av oppgaven vil jeg diskutere hvordan stoisk filosofi trer frem i disse diktene, eller om det finnes brudd, og hva dette kan bety.

Diktene er hentet fra Anne Helene Guddals *Døden og andre tiggere* (2016) og *Også det uforsonlige finnes* (2014). Ingen av diktene har tittel, så jeg vil bruke den første strofen i hvert dikt som «arbeidstittel», for oversiktens skyld.

Epiktet, stoisisme og kynisme

Epiktets Enchiridion

Origenes, en av oldtidens fremste teologer, skrev i sitt tidsskrift, *Mot Celsus*, at folk som leser Platon er mer interessert i det vitenskapelige aspektet, hvorav Epiktets verk beundres og oppleves som nyttig av vanlige folk som ønsker å bedre sitt liv. (Johansen, 2020, s.6)

Epiktets prinsipper i Enchiridion (håndbok) går i korthet ut på at det finnes det i livet vi har kontroll over, og det vi ikke har kontroll over. Ifølge Epiktet er det eneste vi kan ha fullt herredømme over i vårt eget liv, er vår egen dømmekraft om hva som er et godt liv – i tanke, valg og handling. Dette inngår vår egen livsholdning – altså ting vi kan kontrollere i vårt indre. Det vi ikke kan få fullstendig herredømme over er ytre faktorer (som mange vil si er nødvendige for et godt liv), deriblant rikdom, kjærlighet, karriere, helse, og andre ting man prinsipielt ikke har bestemmelse over. Om man forsøker å kontrollere disse ytre godene, vil det gjøre en ulykkelig. Epiktet sier videre at om man evner å skille disse to – det som ligger innenfor og utenfor vår bestemmelse – vil man bli fri. (Johansen, 2020, s.5-6)

Epiktet mener videre at om man forsøker å kontrollere livets ytre goder, og samtidig prøver å unngå det man ser som et onde (sykdom, ensomhet, og tap av status), vil man ikke oppnå annet enn å miste sinnsro, og bekymringer og uro vil dominere ens liv. Om man derimot følger, og behersker, stoiske prinsipper for å leve et godt liv, vil ikke livets problemer magisk fordufte. Det som fordufter, er å bruke tid og krefter på å forsøke å kontrollere det ukontrollerbare. Oppstår en bekymring vil man da ha evne til å spørre seg selv: «Er dette innenfor eller utenfor min kontroll?». Er det utenfor ens kontroll, skal man ikke dvele ved dette. Er det innenfor ens kontroll, må man gå inn i seg selv og løse problemet. (Johansen, 2020, s. 5-28)

Epiktets stoisisme

I Epiktets Håndbok er det flere prinsipper som hentes fra stoisismen, som igjen henter fra kynisk filosofi, eller kynisme. Kynikerne strebet etter å leve et liv i henhold til naturen, og gav avkall på alle goder som kommer fra det kulturelle samfunnet. En nærmest asketisk

livsholdning var ikke nødvendigvis et mål i seg selv, men snarere et middel for å forkaste alt som kan forkastes, til man står igjen med bevissthetens iboende frihet. Denne voldsomme motsetningen mellom kynikernes (indre) metode for et lykkelig liv, og de «alminnelige vedtatte (ytre) elementene» som inngår i et lykkelig liv, er også et grunntrekk hos stoikerne. (Epiktet, 2020, s. 14-20)

«Den stoiske roen handler altså ikke om å bli immun mot livet, men tvert imot å bli lik livet selv. En stoiker er ikke likegyldig overfor livet, men snarere helt transparent i sitt møte med livet – helt levende.» (Johansen, 2020, s. 17) Ifølge deres prinsipper må man gi slipp på livets ytre aspekter man ikke kan kontrollere, og ikke dvele med disse, og la dem skape masse bekymringer og indre uro. Død er blant disse ytre faktorene som er ukontrollerbare. Dette betyr ikke at man ikke skal anerkjenne døden, eller det å miste noen. Det betyr ikke at man ikke kan sørge eller ha følelser overfor døden. Tross må man ikke la dette ta full kontroll og skape uro, for da får man et ulykkelig liv.

Stoisk selvdisciplin handler om at ens egen vilje skal være lik livets vilje. Ingenting inni deg skal motsette livets bevegelse, enten det hender deg godt eller vondt. Det er ikke individet som står i universets sentrum, livet senterer ikke individet. Man skal henholde seg naturens gang, uten indre konflikt eller motstand – *det* er stoisk ro. (Epiktet, 2020)

Analyse

«Det er noe gåtefullt ved mennesker»

A nightmare for some. For others, a saviour I come. What am I?

Diktet «Det er noe gåtefullt ved mennesker» fra *Også det uforsonlige finnes*, som kom ut i 2014, reflekterer over døden som gåte, som også tittelen indikerer. Men, som vi skal se, utgjør også diktet selv en gåte, en poetisk gåte. Også i diktets form fremtrer denne paradoksale gåten, hvor den første strofen er en gåte, og den andre strofen svarer på denne gåten – med en ny gåte. Løsningen er så enkel at ingen forstår det, ifølge diktet selv.

Det er noe gåtefullt ved mennesker
når de forlater oss.

Ordene har en matt glans
som et arvet smykke
for tungt til å bæres
og et tap skinner gjennom
så enkelt at ingen forstår det

(Guddal, *Også det uforsonlige finnes*, 2014)

I diktets første strofer blir det fastslått at det finnes en gåte. Vi blir møtt ved eufemismen, eller den kjente klisjeen, at når noen «forlater oss» vil det si at noen har dødd. Her er det den døde som har den aktive rollen som forlater, og vi blir stående igjen, forlatt. Gåten i første strofe handler derfor om døden, og vi kan forvente at neste strofe skal gi en utdypning, eller gi oss svaret på denne døds gåten.

Andre strofe er dominert av en kompleks simile: «Ordene har en matt glans / som et arvet smykke». Diktet fastslår ikke hvem sine ord det er, eller hva de er, men det kan tenkes ordene er knyttet til den som har forlatt oss, og har med hvordan man husker disse ordene, med en «matt glans», tilslørt av tiden som har gått. På samme måte som et arvet smykke, som oksiderer over tid, men fortsatt glinser under den matte overflaten. At dette arvede smykket er for tung til å bæres, er det rimelig å lese metaforisk: altså det er for tungt i forstand av at det er vanskelig eller smertefullt å bære det. Smykket er gjerne tynget av affeksjonsverdi, minner og savnet det representerer. At et smykke går i arv tilsier at dette smykket er av verdi, og går i arv gjennom slekters gang.

Diktet lanserer et paradoksalt bilde. Det arvede smykket har en matt glans, men «(...) et tap skinner igjennom». Paradokset ligger i hvordan smykket i seg selv er nærværende, noe vi har i nået, men smykket er på samme tid et visuelt bilde av noe fraværende, noe fra fortiden. Det blir som et oksymoron, da vi har to selvmotsigende parter forent i en stilistisk figur. Det er ordene til den avdøde som er som dette smykket, og disse ordene har en «matt glans» og er «for tunge til å bære». Kanskje er det minnene om den avdødes ord som veier tungt, som over tid blir fjernere, men skinner igjennom i lyset av tapet.

Diktets siste vers: «så enkelt at ingen forstår det», knyttes tilbake til gåten fra første strofe, og tilsier at det er denne siste strofen som er svaret på gåten. Tross, er dødens gåte noe mennesker aldri helt får svar på.

Ser vi på dette diktet med de «stoiske brillene» på, er det siste verset spesielt interessant. Tapet er «så enkelt at ingen forstår det». Her kan vi trekke linjer til Epiktets *En håndbok i livskunst*, hvor det blir påpekt at mennesker ofte kompliserer døden mer enn nødvendig. Det er våre holdninger overfor døden som gjør den så grusom, men døden i seg selv er ikke det. Den er enkel. «Mennesker er ikke forstyrret av hendelser, men av sine oppfatninger om disse hendelsene. Døden for eksempel, er ikke noe å grue seg for (...). Det er forestillingen om dødens grusomhet som plager oss.» (Epiktet, 2020, s. 32). Videre råder Epiktet til å ikke legge

skylden på noe eller noen andre når man møter motgang, bare på seg selv. For man må gå inn i seg selv for å arbeide med sine egne holdninger, for å finne indre ro (Epiktet, 2020).

«Og livet ble og ble»

En avskjed med livet

I det knappe diktet «Og livet ble og ble» fra samlingen *Også det uforsonlige finnes* (2014) utforskes en livsholdning som står i voldsom kontrast til den allmenne tanken om at livet er et gode. Vi skal også se på det lyriske jegets følelser og lengsler over en avskjedsfest for livet – som ikke ble vellykket.

Og livet ble og ble.
Utakknemlige beist.
Avskjedsfesten var jo for deg!

(Guddal, *Også det uforsonlige finnes*, 2014)

I diktet er det et implisitt lyrisk jeg som tiltaler livet som et «du». Det brukes en form for lyrisk tiltale, som i retorikken kalles apostrofe. Lyrikkteoretikeren Jonathan Culler har vært særlig opptatt av denne formen for lyrisk tiltale, hvor taleren kan henvende seg til alt fra en fraværende, eller død person, til en gjenstand eller abstrakt ide (Janss & Refsum, 2010, s.27). Her er det det lyriske jeget som henvender seg til livet, hvor livet blir kalt et utakknemlig beist for å ikke akseptere avskjedsfesten sin.

Det lyriske jegets følelser og holdninger blir uttrykt gjennom gjennomgående bruk av negativt ladde ord og uttrykk, for å formidle forakt for livet. I første vers blir det uttrykt at livet bare «varer og varer», på samme måte som en uønsket gjest bare blir og blir – man ønsker det skal ta slutt, og at man får denne situasjonen overstått. Videre blir livet kalt, eller sammenlignet, med et beist – et farlig udyr. Her vises jegets holdning til livet, som noe skummelt, uforutsigbart og ukontrollerbart. Deretter blir livet kalt utakknemlig, for å ikke akseptere avskjedsfesten som ble holdt for det. Ev avskjedsfest blir holdt for to parter som skal skilles, hvor begge parter er klar over, og aksepterer, det som skal skje. De to partene her, er jeget og livet, hvor jeget aksepterer og faktisk vil feire avskjeden, men livet gjør ikke.

Hva slags avskjedsfest kan det være snakk om? Det er nærliggende å tolke diktet dithen at det dreier seg om en avskjed for livet, altså død. Samtidig er en avskjedsfest planlagt, så det er kanskje ikke snakk om en naturlig død? Ut ifra denne tolkningen kan en gjerne tenke seg denne «avskjedsfesten for livet» er et poetisk bilde på å ta sitt eget liv, selvmord? Hvorav,

siden livet ikke ville akseptere avskjeden, kan det tyde på at det var et mislykket forsøk på å ta sitt eget liv.

Dette diktet bærer preg av trass, som toner gjennom hele det knappe diktet. Det lyriske jeget snakker trassig og kynisk om livet. Dette fraværet av følelser overfor livet, men gjerne spesielt, ut fra tolkningen, døden. «[Døden] – ha det daglig for øye! (...) Så skal din tankegang aldri bli feig og ussel (...)» (Epiktet, 2020, s. 39). Epiktet sier altså at om du gjør døden til en dagligdags ting, vil du aldri opptre feig eller redd overfor den. Dette kommer til syne i diktet: Hvor det lyriske jeget ønsker en avskjed med livet, og holder «avskjedsfest». Som nevnt tidligere er en avskjedsfest planlagt, hvor det er jeget som planlegger den. Det tyder jo selvfølgelig på at det lyriske jeget ikke frykter døden, akkurat som Epiktet ønsker. Samtidig er det noe i dette diktet som begynner å stride litt med Epiktet og stoisisme, nemlig det at det lyriske jeget forlanger at ting skal gå som de vil, og reagerer dårlig når det ikke gjør det. Epiktet sa: «Ikke forlang at verden skal gå som du vil. Nei, du skal ville at det går som det går; da vil det gå deg vel.» (Epiktet, 2020, s. 33). Så akkurat her strider det lyriske jeget imot, og kunne kanskje lært en ting og to av Epiktet.

«Hun putter steiner i lommene»

Som Woolf

Diktet «Hun putter steiner i lommene» fra *Døden og andre tiggere* (2016) beskriver et hendelsesforløp i tre strofer. Det er et implisitt lyrisk jeg som bevitner denne hendelsen, og gir en nøktern skildring av en kvinne som tar sitt eget liv, og naturens bekreftelse på hennes død.

Hun putter steiner i lommene
og stiger ut i elva

Det kommer ikke et øyeblikk
da hun gjør motstand

Ved bredden nikker trærne
til sitt speilbilde i vannet

(Guddal, *Døden og andre tiggere*, 2016)

Selve hendelsesforløpet begynner med at «hun» putter steiner i lommene, før hun stiger ut i en elv. Vi får ikke vite hvem «hun» er, men allerede nå kan dette scenen minne sterkt om et av litteraturhistoriens mest kjente selvmord, nemlig Virginia Woolf, som tragisk tok sitt liv på denne eksakte måten. Den britiske forfatteren fylte lommene med steiner, og druknet seg selv i River Ouse i 1941. Woolf hadde til da kjempet en livslang kamp mot blant annet angst og depresjon, og valgte da å ta sitt eget liv den siste gangen hun kjente hun ble syk igjen, som

beskrevet i brevet hun etterlot seg (Sally Minogue, Wordsworth classic USA). Under disse omstendighetene kan man allerede konkludere med at dette diktet handler om en kvinne som tar sitt eget liv. Det at hun bruker steinene for å gjøre seg selv tyngre, gjør det lettere å synke, og dermed overtrumfer hun kroppens overlevelsesinstinkt. Ved denne strategien har hun altså sikret at hun ikke vil flyte til overflaten – det er for tungt til både å flyte eller svømme, for å redde seg selv. Hun gjør ikke motstand mot vannet, eller forsøk på å komme seg opp igjen, altså en absolutt handling. Både det at hun *stiger* ut i elva, og at hun ikke gjør motstand, tilsier at dette er en ytre sett rolig handling, og at det går fredelig for seg. I diktets siste strofe: «Ved bredden nikker trærne / til sitt speilbilde i vannet» blir det beskrevet at elven blir som et speilbilde etter hendelsen – vannoverflaten er så uforstyrret, eller er stilnet så fort, at man kan speile seg i det. Også dette er med på å styrke inntrykket av freden og roen som preger dette diktet indikerer at hun funnet fred ved denne avgjørelsen.

Da vi på den ene siden har det implisitte «jeget» som bevitner denne hendelsen, har vi også trærne som vitner. Besjelingen at trærne «nikker», trenger gjerne ikke bare beskrive deres bevegelse i vinden, men nesten som et bekreftende nikk til kvinnen som tok sitt eget liv. Dette er litt spekulativt, men på dette tidspunktet i diktet er det nesten som om trærne går inn i hennes perspektiv på selvmordet, som om trærne er enig med henne, og nikker som en oppmuntring til at det valget hun tok var riktig, eller bra. Trærne er både urovekkende «enige» i selvmordet, men har også en udramatisk aksept av døden. Det er som om naturen, eller hele kosmos, bejaet dette selvmordet, da tolket ut ifra at trærne kan være en metonymi for naturen i sin helhet. Det at trærne, eller hele naturen, aksepterer dette selvmordet virker som et svært uhyggelig bilde, fordi det er smertefullt for de fleste mennesker å høre om eller se for seg et selvmord. Som en etisk plikt, ønsker vi å forhindre en slik hendelse, men trærne bejaer, uten vurdering, bare som en stilltiende aksept. *Hvorfor* trærne, eller naturen, så villig aksepterer hennes død er et gåtefullt punkt i dette diktet.

Om vi skal flytte søkelyset videre over på livsholdning, er det flere linjer som kan trekkes mellom dette diktet og stoiske tanker og ideer. På overflaten er denne udramatiske tilnærmingen til døden er typisk for stoicismen, da det understrekes at døden må aksepteres som en naturlig del av livet. Døden i seg selv er ikke grusom eller fæl, kun de verdidommene vi legger på den som gjør den slik. Den romerske keiseren Marcus Aurelius er kjent for sine nedskrivelser, senere samlet til *Meditations*, som omhandlet stoisk filosofi (Crook, 2021). Spesielt et sitat fra denne samlingen holder et interessant synspunkt som knyttes fint opp mot hvordan naturen blir omtalt i diktet: «Think not disdainfully of death, but look on it with

favor; for even death is one of the things that Nature wills.» (DiGerolamo, 2019). På grunnlag av tolkningen tidligere i analysen, hvor trærne er en metonymi på naturen, og at naturen bejaer kvinnens selvmord, kan vi se en klar sammenheng mellom dette og Aurelius sin påstand om at døden er naturens vilje.

«En gang var det utenkelig»

Fra fjorder til fjell

Diktet «En gang var det utenkelig» er fra samlingen *Døden og andre tiggere* (2016). Her presenteres det lyriske jegets holdninger til liv og død, og måten å ikke miste seg i sorgen av et tap.

En gang var det utenkelig
at begravelsen skulle komme
fødselen i forkjøpet

En gang var det utenkelig
at fjordene
var så ensomme

Kroppen ble aldri funnet
sorgen kan ingen bebo
de etterlatte flykter i fjellene

(Guddal, *Døden og andre tiggere*, 2016)

Diktets to første strofer har samme struktur, de begynner med samme vers, og danner to påstander: «En gang var det utenkelig». Om det en gang *var* utenkelig, tilsier at det har skjedd en fundamental, radikal endring i livet, eller verden, som har ført til at det som tidligere var umulig å se for seg, nå har blitt realitet.

I diktets første strofe heter det «at begravelsen kommer fødselen i forkjøpet». Både fødsel og begravelse er markører på begynnelsen og slutten av et liv. Tross er disse satt i «feil» rekkefølge, som en reversering av livsforløpet. At noen blir begravd før de er født er en vanskelig gåte, som diktet ikke gir konkret svar på. Den som begravnes før de i det hele har fått levd, kan konkret være snakk om et barn som ikke har fått levd. Eller, billedlig forstått, et voksent menneske som ikke har «levd» livet, de har bare eksistert, og dør før de får utnyttet sitt potensial, før de har blitt noe.

I diktets andre strofe står det at fjordene var så ensomme. Bruken av ordet «så» forsterker dette utsagnet, på en emosjonell måte, og tilsier at det gjerne fantes en tid hvor fjordene ikke

var så ensomme. Om det er fjordene i seg selv som er ensomme, er det en personifikasjon. Ensomhet knyttes til å være alene, uten andre mennesker rundt deg, som gjerne tilsier at fjordene en gang var bebodde, men at de nå er overlatt til seg selv, uten forbindelser, tilknytninger eller felleskap. De er helt forlatt.

I den tredje strofen bryter det med strukturen, og danner forbindelser med diktets to foregående, og bidrar til å konkretisere og skape kontekst. «Kroppen ble aldri funnet» er et nytt moment, som kan knyttes til andre strofe i form av om noen dør i naturen, og kroppen ikke blir funnet. Altså, noen har gjerne dødd i fjordlandskapet. «Sorgen kan ingen bebo» er andre vers i denne strofen. At ingen kan bebo sorgen vil gjerne tilsi at ingen kan bli værende lenge i sorgen, eller ikke kan bli i sorgen for lenge. «De etterlatte flykter i fjellene» er diktets siste vers. «De etterlatte» vil jo være de pårørende, de som er igjen etter en persons bortgang. At de «flykter i fjellene» kan vi gjerne knytte til forrige vers, og tolke dette som at de pårørende flykter fra sorgen over bortgangen til noen.

Diktet i sin helhet kan gjerne være et bilde på en holdning til liv og død. Den første strofen presenterer en tragisk hendelse, bortgangen av en person, og resten av diktet presenterer holdningen til det lyriske jeget. Ved å ikke bli værende i sorgen, ved å ikke bli værende på dette stedet som den tragiske hendelsen fant sted, men heller flykter opp i fjellene, redder det lyriske jeget seg selv fra å bli fortapt i følelsene rundt tapet. Dette knyttes også godt opp mot stoisk filosofi, hvor det legges vekt på at om du mister noen, skal du få lov til å sørge, men du skal ikke miste deg selv i disse følelsene, da oppnår du ikke annet enn indre uro. Man må klare å hente seg ut av det, for å oppnå indre ro igjen.

«Jeg er ikke av dem»

Dødskysset

«Jeg er ikke av dem» er et dikt hentet fra samlingen *Døden og andre tiggere* (2016). Diktet presenterer det lyriske jegets møte med personifikasjonen av døden.

Jeg er ikke av dem
som etterlater seg brev

ordene kiler seg fast
i dødens munn

moden for kyss
og brukne nakker

(Guddal, *Døden og andre tiggere*, 2016)

I det lyriske jegets ytring påstår de at de «ikke er av dem som etterlater seg brev». Det å etterlate seg noe, er å la noe bli igjen når en selv drar, eller snarere går bort. Så om en skulle etterlatt seg et brev før en dør, kan det være en siste beskjed til de nærmeste pårørende.

Tross dette, sier det lyriske jeget at de ikke er av typen til å legge igjen brev, fordi «ordene kiler seg fast i dødens munn». «Dødens munn» er en personifikasjon, hvor døden, noe både upersonlig og abstrakt, får menneskelige egenskaper, altså en munn. Personifikasjon av døden er ikke uvanlig i noen form for tekst, da den kjente «mannen med ljåen» er et godt etablert symbol på døden. Det poetiske bildet at «ordene kiler seg fast i dødens munn», kan gjerne bety at det rett og slett blir vanskelig for det lyriske jeget å skrive noe brev, kanskje ut av frykt fordi døden er nær. Som om de stivner av frykt, eller at dødens nærvær gjør det for vanskelig å uttrykke noen ord i det hele tatt.

Videre står det at dødens munn er «moden for kyss og brukne nakker», igjen et poetisk bilde. At døden er moden for kyss, kan gi assosiasjoner til et dødskyss, altså en tilsynelatende vennlig handling som gjerne egentlig skjærer en svikefull eller brutal handling. Det er også denne handlingen som setter inn dødsstøtet. Ser vi dette i sammenheng med diktet, vil døden vær moden for dødskyss, kysset som dekker over dødsstøtet, altså brukne nakker.

Ser vi på diktets helhet, kan vi forsiktig nærme oss en tolkning. Det brevet det er snakk om, den siste beskjeden til sine nærmeste pårørende, kan være et brev man skriver når man ligger for døden, og vil takke eller uttrykke kjærlighet overfor de nærmeste. Tross, kan det kanskje også gi assosiasjoner til et selvmordsbrev, da dette også er en typisk «klisje». Det lyriske jeget etterlater seg ikke brev, fordi «ordene kiler seg fast / i dødens munn». Når de har bestemt seg for å ta sitt eget liv, vil gjerne tyngden av denne avgjørelsen gjøre det for vanskelig å skrive. Ut ifra den siste strofen, hvor dødens munn er «moden for kyss / og brukne nakker», tilsier dette gjerne at det lyriske jeget vet at døden er klar for å ta dem imot, og klar for at de skal sette inn dødsstøtet.

Vi tar på oss de «stoiske brillene» igjen. Her vil jeg trekke inn noen av Epiktets tanker om å ta sitt eget liv. For å diskutere muligheten for å ta sitt eget liv, brukte han den kjente metaforen «en åpen dør». Et sitat fra verket hans *Forelesinger* (Diatribes), snakker om at man må huske at døren alltid er åpen, og på samme måte som barn uten frykt kan si de er lei av leken, og sier «jeg vil ikke leke mer», skal også du være fryktløs nok til å si det samme, og gå. Men om du bestemmer deg for å bli, kan du ikke klage (Pigliucci, Epictetus on suicide: the open door policy). Det han mener her, er at om du har kom til det punktet at du har bestemt deg for å ta

ditt eget liv, skal det være nøye gjennomtenkt, og gjøres uten frykt. Så når det står i diktet at «dødens munn er moden», vil tilsi at tiden er inne, og beslutningen er tatt.

«Jeg feller en knusende dom»

I find the defendant... Guilty!

Diktet «Jeg feller en knusende dom» er hentet fra samlingen *Døden og andre tiggere* (2016). Det er inndelt i tre strofer, hvor hver strofe presenterer et poetisk bilde. Sammensatt forteller de om det lyriske jegets håp om døden.

Jeg feller en knusende dom
over fødselsattesten

Og krever inn gjeld
frå den andre siden

Nattehimmelen er
en fremmed valuta

(Guddal, *Døden og andre tiggere*, 2016)

«(...) Felle en knusende dom» er altså å gjøre en avsluttende avgjørelse i en rettsak. Det blir gjort en avsluttende dom overfor den skyldige i saken. At dommen er «knusende» vil kanskje tilsi at det er så mange bevis, ingen hull, at det er ingenting den skyldige kan gjøre med den harde dommen de har fått. Det lyriske jeget feller denne dommen «over fødselsattesten». En fødselsattest er dokumentasjon som skrives ut ved fødsel av et menneske. Det er nesten som at fødselsattesten er et slags bevis på at du ble født, og lever. Dette poetiske bildet, «Jeg feller en knusende dom / over fødselsattesten», kan tolkes som at det lyriske jeget domfeller den skyldige, altså fødselsattesten, i en sak hvor jeget seirer. Hvorfor er fødselsattesten skyldig i jegets øyne? Dette er spekulativt, men hvis attesten er som et bevis på at du lever, og er til, dømmer gjerne jeget attesten fordi de ikke vil være til, og ikke vil leve?

Videre ser vi det lyriske jeget «krever inn gjeld / frå den andre siden». Når man krever inn gjeld fra noen, er det fordi de er forpliktet til å betale det man skylder, eller sett i et annet lys, en moralsk forpliktelse til å vise takknemlighet for den godhet noen har vist en. «(...) den andre siden», sett i lys av religiøse syn, kan det trekkes linjer til livet etter døden, eller sjelenes verden, altså ikke den verdenen vi er i når vi lever. Så om det lyriske jeget krever gjeld fra den andre siden,...

Til slutt har vi det poetiske bildet «nattehimmelen er / en fremmed valuta». «Nattehimmelen» kan være et symbol på håp, fordi om det er helt mørkt rundt deg midt på natten, vil månen og stjernene være det som lyser mot deg. Lyset i mørket vil hjelpe å guide deg, og gi deg håp. Om dette, for det lyriske jeget, er «en fremmed valuta», kan bety at det er en ukjent, eller svært fjern form for betaling.

Trekker vi alle strofene og tolkningene sammen presenterer det et helhetlig poetisk bilde på en sørgmodig tankegang hos det lyriske jeget: De finner fødselsattesten, symbolet på at de lever, skyldig og domfeller den. De ønsker ikke å leve, og krever derfor inn gjeld fra livet etter døden, fordi det skylder det lyriske jeget betaling. Betaling for at jeget så langt har vist godhet, og levd sitt liv, men nå er det tid for at livet etter døden gir jeget det de skylder: døden. Da denne prosessen er i gang, føler jeget endelig den fjerne følelsen av håp, som har stor verdi i deres øyne.

«Jeg har glemt når du ble født»

Det regnet

Diktet «Jeg har glemt når du ble født» er hentet fra samlingen *Døden og andre tiggere* (2016). Diktet forteller om et tap som det lyriske jeget opplever, og tankene de gjør seg opp rundt dette.

Jeg har glemt når du ble født
og hvorfor du døde

Jeg har glemt hva jeg sa
da jeg besøkte deg

Jeg har glemt hvor jeg gikk etterpå
eller om noen ventet hjemme

Jeg har glemt hvordan jeg fikk vite det
og hva jeg tenkte

Men jeg er sikker på
at det regnet

(Guddal, *Døden og andre tiggere*, 2016)

Diktet er svært preget av gjentakelse av «Jeg har glemt», som understreker viktigheten av disse påstandene diktet presenterer. Gjentakelsen blir brukt i diktets fire første strofer, før vi kommer til den siste strofen som presenterer et brudd med strukturen, eller en slutt på den. I diktet er det det lyriske jeget som tiltaler et «du». Diktet presenterer ingen poetiske bilder, som mange av de tidligere, men forteller en historie.

Med tanke på Epiktet, stoisisme og kynisme som bakgrunn for det jeg vil undersøke i disse diktene, vil jeg argumentere for at det finnes to helt forskjellige måter å tolke dette diktet på, ut fra synet på livet og døden. På den ene siden kan man se på diktet med «stoiske briller», hvor fødselen, livet og døden til denne personen ikke har gitt stort uttrykk på det lyriske jeget. Tross dagen de fikk vite om denne personens død, var det eneste som ble husket eller lagt merke til, var at det regnet. Det er en stoisk fremstilling, hvor man kun har fokus på naturen, og tar avstand fra følelsene rundt dette tapet.

På den andre siden kan diktet inneholde en så overflod av følelser: Man kan ikke huske når denne personen ble født, heller ikke hva som særlig ble sagt når de tilbrakte tid sammen. Man husker ikke hvor man var eller hva som skjedde etterpå, heller ikke hvordan man fikk vite om denne personens bortgang. Alt er en tåke av følelser og kaos. Men det man kan huske, er at det regnet den dagen, fordi» Det er det enkleste av denne situasjonen å bearbeide. Alle følelsene som oppstår når man mister noen, er overveldende, og man vet ikke hvor man skal gjøre av seg, eller hva man skal tenke, Men de enkle, naturlige tingene, de er greie å bearbeide, og huske.

Drøfting

I denne oppgaven har vi sett på hvordan stoisk filosofi, og holdninger på liv og død, på mange måter kan komme til syne i Guddals dikt. Tross, har vi funnet punkter hvor diktene, eller deler av diktene, strider med de stoiske idealene. Hva kan være grunnen til dette? Vi har plukket diktene fra hverandre, tolket og bearbeidet, og med de «stoiske brillene» på, trukket flere linjer tilbake til den stoiske filosofien. Blant annet i diktet «Hun putter steiner i lommene», ser vi hvordan diktet, på en utmerket måte, knytter linjer opp mot stoisk syn på naturen, og hvordan man skal leve etter dens vilje. Og i «Det er noe gåtefullt ved mennesker» har vi sett på hvordan man skal oppfatte døden, ikke som noe gruffullt og fælt, men som en naturlig del av livet: døden i seg selv er enkel, det er våre tanker og holdninger som gjør den til noe fælt. Tross, i diktet «Og livet ble og ble» finner vi ett av disse skillene, hvor en del av diktet viker fra de stoiske idealene om å akseptere hva som skjer med deg, uansett hva det skulle være. Og i diktet «Jeg har glemt når du ble født» finner vi to helt forskjellige måter å tolke det på, hvor vi på den ene siden har den stoiske filosofien, og på den andre har vi et hav av overveldende følelser. Grunnen til dette kan være at filosofi og lyrikk opererer på forskjellige måter. På den ene siden har vi filosofi, som har hyppig bruk av konkrete begreper, og er svært presis i sin formidling og læring. Dette kan tre frem i diktene, i form av sin kyniske, følelsesfattige presentasjon. På den andre siden har vi lyrikken, og det lyriske jeget, som opererer med det

ekspressive. Poetiske bilder, sanseuttrykk og følelsesinntrykk preger lyrikken. Diktene presenterer og inneholder betydningsoverskudd, som ikke kan reduseres til en filosofisk posisjon. Hvor filosofien arbeider med begreper, arbeider lyrikken med bilder, med merbetydning. De to kan ikke sammenlignes. Likevel er det ingenting som sier at det ikke er fruktbart å ha på seg de «filosofiske brillene» i møtet med lyrikk. Det perspektivet jeg har operert med gjennom oppgaven, og de «stoiske brillene», har vært relevant i møtet med diktene, og har åpnet opp for en svært interessant måte å utforske det lyriske jegets holdninger til liv og død.

Referanser

Crook, J. A. (22. April, 2021) “Marcus Aurelius”. Britannica. Hentet fra:

<https://www.britannica.com/biography/Marcus-Aurelius-Roman-emperor>

DiGerolamo, D. A. (2. november, 2019) «Accept Death as Ever Present” Hentet fra

<https://medium.com/stoicism-philosophy-as-a-way-of-life/accept-death-as-ever-present-fa5ff8dacbfa#:~:text=The%20Stoics%20viewed%20death%20as,as%20terrible%20as%20it%20is.&text=This%20is%20the%20existential%20dilemma,loved%20one%20or%20someone%20close.>

Epiktet. (2020) *En håndbok i livskunst*. Arneberg

Guddal, A. H. (2014) *Også det uforsonlige finnes*. Kolon forlag

Guddal, A. H. (2016) *Døden og andre tiggere*. Kolon forlag

Johansen, V. (2020) *En håndbok i livskunst*. (Forfatter av bokens forord). Arneberg

Janss, C. & Refsum, C. (2010, 2 utg.) *Lyrikkens liv*. Oslo: Universitetsforlaget

Minouge, Sally (ukjent dato) “VIRGINIA WOOLF: JANUARY 25TH 1882 - MARCH 28TH 1941”. Wordsworth classic USA. Hentet fra: <http://wordsworthclassics.com/blog/virginia-woolf-1941>

Pigliucci, M. (ukjent dato) “Epictetus on suicide: the open door policy”. How to be a stoic. Hentet fra: <https://howtobeastoxic.wordpress.com/2016/04/05/epictetus-on-suicide-the-open-door-policy/>

